

Eesti maaelu arengukava 2014 – 2020 ettevalmistava juhtkomisjoni IV istung

PROTOKOLL

04.04.2012 nr. 4

Algus kell 10:30, lõpp 16:00

Koht: Clarion Hotel Euroopa, Tallinn

Juhatas: Ants Noot

Osalejad: Ants Noot, Illar Lemetti, Peeter Seestrand, Kalle Liebert, Kaja Peterson, Sirje Potisepp, Roomet Sõrmus, Jaak Herodes (K. Nurme asemel), Üllas Hunt, Piret Treiberg, Kalle Talviste, Andrus Ristkok, Aare Vabamägi (I. Tedrema asemel), Raimond Strastin, Tiina Saron, Tiiu Rüütle, Alar Oherd, Indrek Laas, Priit Põllumäe (A. Varblase asemel), Ülle Kikas (K. Küttis asemel), Katrin Noorkõiv, Jaan Kallas, Hannes Aamisepp, Marina Kaas, Margus Vain, Marko Gorban (H. Nurmsalu asemel), Merit Mikk, Jaanus Marrandi, Margus Timmo, Rando Värnik.

Puudusid: Toomas Kevvai, Kaul Nurm, Ivar Tedrema, Ivar Sikk, Ants Varblane, Kalle Küttis, Madis Kaldmäe.

Kutsutud: Helir-Valdor Seeder, Kadri Tali, Viive Kupits, Liina Stranberg, Mai Talvik, Külli Kaare, Ove Pöder, Sigmar Suu, Katrin Rannik, Ülle Puusta, Sirli Kalbus, Merike Lees, Enn Sokk, Veljo Ipits, Andres Luus.

Protokollis: Sigmar Suu.

Istungi helisalvestused ja memo on kättesaadavad Põllumajandusministeeriumi (PM) kodulehel: <http://www.agri.ee/juhtkomisjoni-istungid/>.

1. Sissejuhatus ja päevakorra tutvustus

Sissejuhatuse tegi MAK 2014–2020 juhtkomisjoni esimees A. Noot. Tegemist on MAK 2014-2020 juhtkomisjoni 4. istungiga. Seekordse juhtkomisjoni peamine eesmärk on algatada arutelu Eesti maaelu arengukava 2014-2020 eesmärkide ja SWOT-analüüsi üle. Välja pakutud eesmärgid põhinevad MAK 2014-2020 olukorrajeldusel ning eelneval kahel istungil eelstruktureeritud küsimustiku alusel toimunud eesmärkide arutelul.

2. Ettekanne – Eesti maaelu arengukava 2014-2020 eesmärkide raamistikust (M.Gorban, ettekanne lisana)

3. Arutelu Eesti maaelu arengukava 2014-2020 eesmärkide teemal

Juhtkomisjoni liikmed toetasid ideoloogiat läheneda eesmärkidele ELi maaelu prioriteetide kaudu. Samuti leiti, et eelnevalt juhtkomisjoni liikmetele saadetud SWOT-analüüs oli heaks alusmaterjaliks, mis aitas eesmärkidest aru saada. Arvati, et koos hiljem lisanduvate indikaatoritega tekib veel parem ülevaade eesmärkidest arusaamiseks. Samas arvati, et SWOT-analüüsis võiks olla rohkem kajastatud rahvusvahelist mõõdet, sest peamine eesmärk on olla konkurentsivõimeline (eksport ja investeerimisvõimalused) ja me konkureerime lähiriikidega. Seetõttu oleks vaja teada lähiturgude analüüsi. Liikumine rahvusvahelises väärtusahelas peaks kajastuma võimalustes.

Samuti arvati, et nii tugevuste kui nõrkuste juures ei saaks olla toodud ühte ja sama väidet. Kui väidet esitatakse nii tugevuse kui ka nõrkusena, siis sellisel juhul peab olema täpsustatud, mis seostes.

Diskussioonides leiti, et tähtis on ühtne mõistetest arusaamine, nt mida tähendab põllumajandussektori mõiste – on see põllumajandustootja või ka töötlemine või mõlemad; mis on tootmisahel – kas see on tootmine ja töötlemine või on see tarneahel; mis on innovatsioon – kas innovatsioon põllumehe jaoks või innovatsioon teadlaste jaoks. Sellest johtuvalt tehti ettepanek terminid kokku leppida, et seeläbi eesmärkidest paremini aru saada.

Põllumajandusministeerium selgitas, et põllumajandussektori all mõeldakse põllumajandussaaduste tootmist laiemalt (linatootmine jms kaasa arvatud), samuti toidutootmist. Tootmisahela all mõeldakse terviklikku ahelat nõ laudast lauani. Samas nõustuti ettepanekuga mõistetes kokku leppida.

Tehti ettepanek strateegiapuule lisada sihtgruppide mõõde.

Lisaks jäi küsimus, kas meetmete valikul keskendutakse edaspidi nõrkustele või tugevustele ja võimalustele.

Märgiti, et eesmärgina ei ole toodud toidu julgeolekut. Leiti, et toidu julgeoleku ja isevarustatuse tase võiks olla üks riigi eesmärkidest. Diskussioonides tõdeti samas, et isevarustatust kogu sektorile eesmärgiks seada oleks liialt madal eesmärk. Samas aiandusele oleks see ilmselt asjakohane.

Teemat kokku võttes leidis minister, et põhiküsimus on, kui suureks/laiaks MAK kujuneb. See sõltub paljuski sellest, milline on Eesti poliitika tervikuna, sh maaelu poliitika. Peame nägema end osana tervikust. MAKi eesmärk ei saa olla kogu maaelu- ja regionaalpoliitika tegemine. See sõltub samuti EL eelarvepoliitikast ning I ja II samba vahelkorras ning paindlikkusest seal rahasid ümber tõsta. Lisaks sõltub see struktuurfondide rahastamisest. Üldraami juurde tuleme kindlasti hiljem tagasi.

3.1. Tugevdada ja arendada tootja, töötaja, nõustaja ja teadlase vahelist sidet, rakendades senisest enam innovatsiooni ja teadustulemusi nõustamisse ja tootmisahelasse ning edendades teadmussiiret.

Tõdeti, et tulu ettevõtjale kui ka maale üldisemalt tuleb lõpptoodete müügist. Valdcondades, kus on tugev teadus ei ole tugevat sektorit – puudub „pesa”, kus innovatsiooni teha. Leiti, et sellega peab eesmärkide seadmisel arvestama. Arvati, et toidutöötlemist tuleks arvestada iga eesmärgi juures, peab käsitlema võrdselt põllumajandussektoriga.

Arvati, et uuenduslikuks osaks võiks olla koostöö, ohuna võiks lisaks võtta ka rahastamise. Klasteri teema on seotud suurte kuludega, peaks vaatama, kus saavad erinevad tootmisahela lülid koostööd teha, et rahakasutus oleks võimalikult tõhus. Mida tugevam on teadus, seda tugevam on sektor. Teaduse suurem sisustamine sektoriga (osana klasterist) on võtmesõna, et saavutada eesmärgid.

Tehti ettepanek finantsasutuste kaasamiseks, nt ühistulise panganduse kaudu. Praegust nõuandesüsteemi tuleb kaasajastada, sest olemasolevaga on paljud rahulolematud, süsteem on liialt toetuse taotlemise keskne.

Märgiti, et täna ei ole head stažeerimissüsteemi ja sellest johtuvalt tehti ettepanek see paremini eesmärkides välja kirjutada.

Küsimusi tekitas innovatsiooni mõiste. Kas innovatsioon põllumehe jaoks või innovatsioon teadlaste jaoks? Arvati, et lahenduseks võiks olla innovatsioon tarbija jaoks – kui toode on innovaatiline tarbija jaoks, siis küllap on ka tootmises ja töötlemises. Samas tõdeti, et innovatsiooni definitsiooni ei ole võimalik välja töötada. Neid on juba hetkel sadu, need ei tööta. Leiti, et pigem tuleks lähtuda eesmärgist – uuenduslik ja sellest tulenev kasv.

Tekkis küsimus kuhu platseerub töötlev tööstus – mitmes eesmärk? Põllumajandusministeerium kinnitas, et töötleva tööstuse osa ei ole võimalik MAKist välja jätta, sellel on oluline roll. See võiks olla paremini arenenud ja oleme proovinud seda ka igal pool arvestada. Toidu tootmise all mõeldakse ka töötlemist, mitte ainult toorme kasvatamist.

Tekkis küsimus, et kas mittetoiduliste kõrvalsaaduste tootmine, näiteks lambavill, iluaiandus, linakasvatus ja muud mittetoidulised põllumajanduslikud valdkonnad on eesmärkides kaetud. Diskussioonides leiti, et mittetoidulised põllumajanduslikud valdkonnad on põllumajanduse lahutamatu osa. Samuti on see osa mitmekesistamise eesmärgist.

3.2. Tõsta elujõulisele ja jätkusuutlikule toidutootmisele suunatud põllumajandussektori konkurentsivõimet ja ressursitõhusust.

Leiti, et soodustatud peaks olema mitmekesine põllumajandusettevõtetus ja seega tuleks see hetkel nõrkuste all välja tuua. Ehk eesmärgi nõrkus on ka mitmekesiste põllumajandusettevõtete ja -töökohtade vähesus. Palju kohalikku ressursi on kasutamata.

Arvati, et kui toidutöötlus on selle eesmärgi all, siis peaks see ka SWOTis selgelt kajastuma. Näiteks oht konkurentsile maha jääda. Piimastrateegia

taustauuringut peaks rohkem arvestama. Samuti lähiturgude võimaluste kirjeldamine.

Arvati, et olemasolev struktuur on pigem võimalus – väikeste ettevõtete olemasolu võimaldab nende integreerimist ahelatesse.

Läbiv arvamus oli, et loomade heaolu ei peaks olema toodud nõrkusena, sest see ei ole Eestis probleemiks.

Leiti, et jätkuvalt suur investeeringute vajadus on lautades. Kodumaise toodangu tarbimine on SWOT seisukohast pigem oht, sest see väheneb pidevalt. Nõrkuste all oleva suurtootjate ja võõrkapitali osakaal on kindlasti ka ohuks tulevikku suunatuna.

Kodumaisele toidule tuleks rohkem tähelepanu pöörata. Toodi välja kodumaiste marjade ja marjatoodete puudus. Mahetöötlemine peaks olema prioriteet, et mahetooted jõuaksid lõpptarbijani – see tähendab, et mahetöötlemine peaks olema üks prioriteetidest. Leiti, et kodumaise toodangu tarbimine on nii oht kui võimalus.

Märksõnade all peaks olema ka sõnnikukäitlus ja -hoidlad. Võimalustena tuleks näha ka kohalike energiaallikate kasutamist.

Hetkel ei kajastu eesmärgi all metsandus, aga metsandus on ka maakasutus ja maal elavad inimesed. 100 000 metsaomanikku, kes peavad omama teadmisi ja ressursse. Metsanduses on sama palju inimesi ja see loob sama palju lisandväärtust kui põllumajanduses. Enamikel talunikel on metsa ja põldu. Eesmärk võiks olla, et maal elaval inimesel oleks aastaringne sissetulek. Sestap tehti ettepanek rääkida maamajandussektorist, mitte pelgalt põllumajandussektorist. Kui see ei ole võimalik, tehti ettepanek näha metsandusele ette eraldiseisev eesmärk. Aruteludes leiti, et soov on pigem tegeleda konkreetsetl põllumajandussektoriga, kuid metsandust ei välistata. Selle ulatus tuleb selgeks rääkida, sest on selge, et MAKi raames kõike teha ei saa.

Teemat kokku võttes tõdes minister, et on vaja kokku leppida, mis on põllumajandussektor. Minister arvas, et teise eesmärgi juures tuleks rääkida laiemalt kui ainult toidutootmine. Lambavill, karusnahk, biodiisel, kogu hobumajandus, lina jne. Metsandus ja puidutöötlemine, mustikad, jõhvikad, seemned, iluaiandus jne. Selgeks on vaja rääkida, kust erinevate eesmärkide ja valdkondade piirid lähevad.

3.3. Luua tingimused jätkusuutliku vanuselise struktuuriga põllumajandussektorile.

Mahetoodang on kallis toodang, aga hetkel paljuski välismaine. See oleks soodne ekspordiartikkel ja sestap võiks seda rohkem rõhutada.

Tõdeti, et probleemne on tööpuuduse kasv maapiirkonnas. Kogu pere ei tööta tihti põllumajanduses. Samas on maapiirkonnas vähe mittepõllumajanduslikke töökohti. Noored peredega talunikud ei tule maale, sest ei saa eeldada, et terve pere töötab põllul. Seega peab olema võimalus alternatiivseteks töökohadeks mittepõllumajanduses – sellest ka ettepanek siduda 3. ja 7. eesmärk.

Lisaks tuleks lisada praktikabaaside süsteemi puudumine nii võimaluste kui nõrkuste alla.

Tehti 3. eesmärgi SWOTi sõnastuse parendusettepanek, et esimese nõrkuse sõnastuses ei ole asjakohane praegune nõrkuse sõnastuse viimane osa, kuivõrd investeeringud ei pruugi hakata andma kasumit kohe pärast esimest toodangut.

Lisaks tõdeti, et SWOT-analüüsis välja toodud oht, et põllumajandusega kaasnevad suured riskid (ilmastikutingimused, kütusehinnad jne) on asjakohane ka kõigis teistes eesmärkides ja seda eraldi ainult ühe eesmärgi juures välja tooma ei peaks.

Minister leidis teemat kokku võttes, et eesmärk on asjakohane, aga vanuse või soo järgi raha jagamine seda eesmärki lähemale ei too. See peaks olema lahendatav üldise konkurentsivõime tõstmise kaudu. Kui sektor on mainekas ja tulus, siis see tagab ka noorte juurdevoolu. Töökohad on oluline teema, aga MAK ei ole ega saagi olema vahendiks kõigi nende hajaasustuse töökohtade loomiseks. Lisaks veel küsimus, et kas loome uusi töökohti maal või põllumajandusest vabanevatele inimestele nõ üleminekumeetmena.

3.4. Suurendada põllumajandussaaduste tootmise ja nende töötlemisega tegelevate ettevõtjate turujõudu läbi horisontaalse ja vertikaalse koostöö põllumajandussaaduste tootmisel, töötlemisel ja turustamisel.

Tõdeti, et praegune eesmärk on keskendunud organisatoorsele poolele. Oluline on ka sektori tehnoloogiline ja tehniline arendamine. Sellest tulenevalt tuleb ka SWOT üle vaadata.

Põllumajandusministeerium kinnitas, et töötlev tööstus on läbivalt maaelu arengukava osa, seda ei saagi kuidagi välja jätta. Näitena toidu tootmise all ongi mõeldud kogu protsessi, mitte ainult vilja kasvatamist vms. Töötlev tööstus peaks olema pigem selle eesmärgi all, konkurentsivõime eesmärk ei ole selleks ELi maaelu prioriteetidest lähtuvalt sobilik.

Tõdeti, et toidu julgeolekut ei ole eesmärkides. Seda on ainult SWOTis põgusalt mainitud, aga see peaks selgemalt eesmärkidest välja tulema – kasvõi eraldi eesmärgina.

Toodi välja, et tarbija on meie koduturg. Oluline on, kuidas suurendada ekspordivõimekust. Võti on just ekspordipotentsiaalis.

Arutelus leiti, et tähtis on kasu saamine ühistööst läbi toidutarneahela. Ühistegevuse areng on jäänud toppama. Nõrkusena peaks välja tooma, et ühistegevuse kompetentsi tuleks tõsta seda õpetades. Müüjate ja tootjate vaheline sidusus on nõrk. Tootjate ja ühistegevuse kompetents ei ole praegu väga tugev. Leiti, et kaupmeestest on juttu vaid ühe ohu juures. Parem läbirääkimine jaemüüjatega on vajalik. Ettepanek on kaasata Kaupmeeste Liit ja ETK selle eesmärgi arutellusse. Küsimus on, kuidas saada tooted müügikõlblikuks, ehk jaeketid ja –müük ei ole mitte oht, vaid just võimalus.

Minister toonitas teemat kokku võttes, et tarbijale otseselt suunatud eesmärgid peaks ka olema. Taskukohane hind, kvaliteet, tervislikkus, kodumaisus, kättesaadavus jne. See peaks olema strateegiline eesmärk.

3.5. Tagada põllumajandusmaa eesmärgipärane, mullaviljakust säilitav, keskkonnasõbralik ning piirkondlikke eripärasid arvestav kasutamine.

Tehti ettepanek täiendada eesmärki seoses veekaitsega ja nõrkuste juurde lisada, et põllumeestel on madal teadlikkus veekaitsest. Tugevuste juures olev lause, et reostuskoormus oluliselt vähenenud, ei ole läbinisti õige. Seireandmed näitavad, et see on nii ainult piirkonniti. Ettepanek see välja võtta, sest reostuskoormus on tegelikult tõusnud ning lisada teadlaste kaasamise ja koolituse nõrkus.

Diskussioonide käigus leiti aga, et keskkonnasõbralikkuse mõiste all on sellega juba arvestatud. Samuti leiti, et keskkonnanõuded on juba täna reguleeritud. Tootjad teavad ja täidavad neid juba täna ning neid ei ole mõtet siin eraldi välja tuua. Ettepanek on nimetada need üldnimetusena „loodusressursside säästev kasutus”.

Tehti ettepanek, et lisaks põllumajandusmaa mõõtmele peaks eesmärk sisaldama laiemat energiasäästu.

Samas tõdeti, et veereservi ei võta arvesse ükski eesmärk. Sõnnikuhoidlad ei ole 4/5 osas nõuetele vastavad. Vesi on tähtis ressurss, mida kaitsta. Seetõttu peab olema see ka eesmärkides sõnastatud. Lisaks teema, et kuidas teadlikkust kasvatada.

Tõdeti, et maaparandus on ühtmoodi tähtis nii põllumajandus- kui metsamaal. Seega tehti ettepanek eesmärki täpsustada ja sinna lisada ka metsamaa.

Mainiti, et toetusõiguste süsteem tekitab ohu, et maad võib edaspidi reaalses kasutuses vähem olla. Hetkel on see sees kui „niitjate” teema, aga see ei piirdu ainult nendega. Samas tõdeti diskussioonide käigus, et seda ei pruugi olla võimalik eesmärkide ja MAK-ga suunata.

Minister märkis, et keskkonnahoid ja energiasääst on läbiv põhimõte põllumajanduses, aga eesmärgis keskendutakse põllumajandusmaale seetõttu, et põllumajandusmaa kasutuselevõtt kasvab iga aastaga, aga meil on veel suur kasutamata ressurss – küsimus on, kuidas seda ressursi kasutusse võtta. Lisaks on Eestis hästi kaitstud metsamaa ja see on defineeritud. Seda ei ole põllumaa puhul. Näiteks kinnisvaraarendust ei tohi teha metsamaale, aga võib teha heale põllumajandusmaale. Seega oli ministri ettepanek, et komisjon ei keskenduks niivõrd keskkonna prismale, vaid vaataks põllumajandusmaad kui ressursi.

3.6. Tagada kõrge loodusväärtusega põllumajanduse ja metsanduse, elurikkuse, traditsiooniliste maastike ja pärandkultuuri säilimine seda tagavate tootmisviiside soodustamise kaudu.

Tehti ettepanek täiendada eesmärgi sõnastust lisades sellesse ka taastamise mõõde, ehk tegevused, mis maad väärindavad. Näiteks poollooduslike koosluste taastamine on Looduskaitse arengukava teema. Püsirohumaad on küll rikkus,

aga paljud ei saa toetust. Need on samas tugevad süsinikusidujad ja nende säilitamine peaks olema eesmärk.

Nõrkustes on erametsaomanike madal motivatsioon vääriselupaikade kaitsmisel ja vähesed teadmised metsa majandamisel püsimeetsana. Võimaluste hulgas peaks olema poollooduslike koosluste osakaalu säilitamise asemel toetusaluste poollooduslike koosluste suurendamine. Ohtudesse tuleks lisaks, et tugevusena märgitud kõrge loodusväärtusega põllumaa väheneb.

Lisaks tehti ettepanek täiendada eesmärgi sõnastust lisades sellesse lisaks tootmisviisidele ka teenused. See on tähtis just maaturismi seisukohast. Ka metsanduse osas, näiteks jahiturism.

Ühtlasi tehti ettepanek asendada eesmärgi sõnastuses sõna „tootmisviisid” sõnaga „toimimisviisid”, sest nt Natura aladel ei toodeta, seal on toimimisviisid.

3.7. Edendada põllumajanduse mitmekesistamist, põllumajandusest vabanevatele töökohtadele alternatiivseid tööhõivevõimalusi pakkuvat ettevõtlust ja elukeskkonna atraktiivsust.

Tehti ettepanek põllumajanduse mitmekesistamise asemel rääkida maapiirkonnas majandustegevuse mitmekesistamisest. Diskussioonide käigus tõdeti, et suund on põllumajanduse mitmekesistamine, kuid välistatud ei ole ka muu ettevõtlus maapiirkonnas. MAK üksi ei saa toetada ettevõtlust maal, see peab olema riiklik eesmärk ja ka muud poliitikad ja valdkonnad peavad seda samuti toetama.

Leiti, et selleks läbirääkimiseks annab võimaluse partnerluslepe koostamine. Selle käigus on võimalus näha, kuidas on terve Eesti probleemistik või tugevused kaetud. Neid vaadatakse koos ja Rahandusministeerium kaasab selleks kõik ministeeriumid.

Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium märkis, et maapiirkonna ettevõtjate sellesuunalist sihtgrupi laienemist nende plaanides ette nähtud ei ole. Stardiabi jääb alles, aga mittepõllumajandusettevõtjatele. Muu maapiirkonna väikeettevõtlus ei ole kaetud.

Samas tõdeti, et olukorras, kus MAKi rahaline maht pole selge, on tähtis fookuseerimine. Ettepanek oli suunata MAK põllumajandusele ja toidutootmisele. Maaettevõtluse arendamine üldisemalt peaks olema teiste fondide pärusmaa. Sellega seoses tehti ettepanek eesmärgi sõnastuse muudatuseks – ettevõtlus, mis on seotud põllumajandusliku ressursi ja töötajatega.

Minister arvas, et hetkel ei saa otsustada, kas senist mittepõllumajanduslike mikroettevõtete toetamist edaspidi välistada või mitte. See sõltub meetmetest, mis hiljem tulevad. Samas, näiteks LEADER jääb ka edaspidi, see on juba ELi tasemel kohustus. Selleks, et ei dubleeritaks tegevusi või midagi ei jääks katmata, on vajalikud läbirääkimised teiste ministeeriumidega.

3.8. Edendada kohalikku algatust ja suunata seda kohaliku elu- ja ettevõtluskeskkonna arendamisel kohalikul ressursil ja potentsiaalil põhinevatele lahendustele.

Tehti ettepanek asendada mõiste „kolmas sektor” mõistega „vabasektor”. Samuti toodi ühe ohuna välja finantsvõimaluste puudumine, mistõttu on palju häid projekte jäänud sel perioodil tegemata. Tehti ka ettepanek, et Leader-lähenemine tuleks muudesse fondidesse laiendada. Toodi välja, et eesmärk panustab ka ELi ressursitõhususe prioriteeti. Rahandusministeerium partnerlusleppete koostamise koordineerijana juhtis tähelepanu, et esmajärjekorras lepitakse kokku eesmärkides ning seejärel selles, milliseid instrumente on otstarbekas nende saavutamiseks kasutada.

4. Kokkuvõte

Põllumajandusministeerium tänas komisjoni sisuka arutelu ja asjalike ettepanekute eest. Nii istungi käigus tehtud kui ka täiendavad ettepanekud on oodatud ka kirjalikult kahe nädala jooksul, s.o 18. aprilliks. Kõik ettepanekud analüüsitakse läbi, nendega arvestamist/mittearvestamist põhjendatakse ning need on tänuväärseks sisendiks uue maaelu arengukava koostamisel.

Järgmine juhtkomisjoni kohtumine toimub 16. mail.

Ants Noot
Komisjoni esimees

Sigmar Suu
Protokollija